

- [4] Földi, E. (2000) Térképi névírás (Kézirat). Földrajzinév-bizottság 35. ülés (Budapest)
- [5] Gede, M. (2007) Internetes térképi alkalmazások készítése script nyelvek használatával. Geodézia és Kartográfia, 2007/12, LIX. évfolyam, 14-17. old.
- [6] Makádi, M. (2006) Módszertani kézikönyv 2 a gyakorló földrajztanárok és hallgatók részére. Stiefel Eurocart Kft., Budapest, 19-22. old.
- [7] Oktatási és Kulturális Minisztérium, OKM (2005) Az érettségiről tanároknak <http://www.okm.gov.hu/letolt/kozokt/erettsegi2005/tanaroknak/foldrajz/foldrajzbe.htm> (2009. január 08.)
- [8] Pajtókné Tari, J. (2007) nEtSZKÖZKÉSZLET, <http://netszkozkeszlet.ektf.hu/> (2009. augusztus 17.)
- [9] Simon, G. (2008) Interaktív webes alkalmazás a topográfiai ismeretek oktatásához (szakdolgozat). Eötvös Loránd Tudományegyetem, Média- és Oktatásinformatikai Tanszék (Budapest)
- [10] Stani-Fertl, R. (2001) Exonyme und Kartographie. In: Kretschmer I., Kritz K. (Eds.), Wiener Schriften zur Geographie und Kartographie, 14, 14. old.
- [11] Útőné Visi, J. (2009) A földrajz tantárgy helyzete és fejlesztési feladatai, <http://www.ofi.hu/tudastar/uj-pedagogiai-szemle/utonevisi-judit> (2009. augusztus 17.)
- [12] Vakegér <http://vakeger.elte.hu/>
- [13] Földrajz <http://www.freeweb.hu/kris-kagy/zasz.htm>
- [14] Magyarország játék <http://www.szimex-net.hu/mj/>
- [15] Ragyogó városok... <http://www.sulinet.hu/tart/fcikkk/Kicg/0/25510/1>
- [16] Vaktérkép-tan <http://www.remenyikzs.sulinet.hu/Segedlet/Topog/>
- [17] Földrajztanulás <http://www.budai-rfg.sulinet.hu/~havassy/dream/index.php>

Summary

Possibilities of web cartography in education – an interactive web application for practising topography and spelling of geographical names

Simonné Dombóvári, E.–
Simon, G. B.

These days we witness an unexpected development of Information and Communication Technology (ICT). Its rule and importance is determinative even in schoolwork. Certainly this brings a new situation for teachers and students as well.

Web-based tutorial programmes are set to teach the position of given geographical objects by drag and drop or puzzles. Proper spelling of geographical names is rarely considered to be crucial element. But we think, learning exact and punctual names of places is important. It must be a task to be highlighted in schools. Our complementary educational tool in Hungarian and German is enabling to practice both topographical knowledge and orthography of geographical names (<http://geolearn.fw.hu>).

This application is mainly designed for students in preparation for school exercises and for final exam. The base of our website was the compulsory list of geographical names, published by the Ministry of Education, for final exam in secondary education in Hungary.

**Simonné dr.
Dombóvári
Eszter**

Technische Universität Wien
Forschungsgruppe Kartographie

**Simon Géza
Botond**

Eötvös József Evangélikus Gimnázium
és Egészségügyi Szakközépiskola,
Sopron

Magyar László térképei Kolozsvártól Gotháig

Nemerkényi Zsombor–Bartos-Elekes Zsombor

1. Bevezetés

Magyar László életpályájának és tudományos munkájának áttekintését nehezíti, hogy kéziratainak jelentős része eltűnt. Létezésük is csak a 19. századi kortárs utazók, illetve a tudományos körök levelezéseiben található utalások alapján sejthető. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a korabeli forrásokban található, egymásnak ellentmondó információk esetenként hibás feltevésekre engednek következtetni. Előfordul, hogy akár eredménnyel kecsegtető gyűjteményben is kudarcot

vall egy kutatás, vagy éppen egy nem várt helyről kerül elő értékes dokumentum. A további kéziratok felfedezéséhez elengedhetetlen a már feltárt anyagok rendszerezése és tanulmányozása.

A Magyar László életével foglalkozó munkákban nagy szerepet kap Gothá városa, ahol a *Justus Perthes Geographischer Anstalt* kiadásában 1855-től jelent meg a *Petermanns Geographische Mittheilungen* (továbbiakban PGM) című lap. A kor egyik legnevesebb földrajzi közleményének első főszerkesztője August

Heinrich Petermann volt, akinek figyelmét Hunfalvy János hívta fel Magyar László eredményeire. Magyar László nemzetközi ismertségét megalapozó, két német nyelvű publikációja közül az egyik éppen Petermann lapjában jelent meg. Ez az a tény, amiért Gothá minden „Magyar”-kutató figyelmét felkelti. A nagy múltú – 1785-ös alapításától az 1953-as államosításáig működő – kiadó levéltára azonban (a félévszázados NDK-s állami felügyelet alatt) nem volt hozzáférhető. A kiadó csak 2003 augusztusában „Klett-Perthes Verlag GmbH” néven

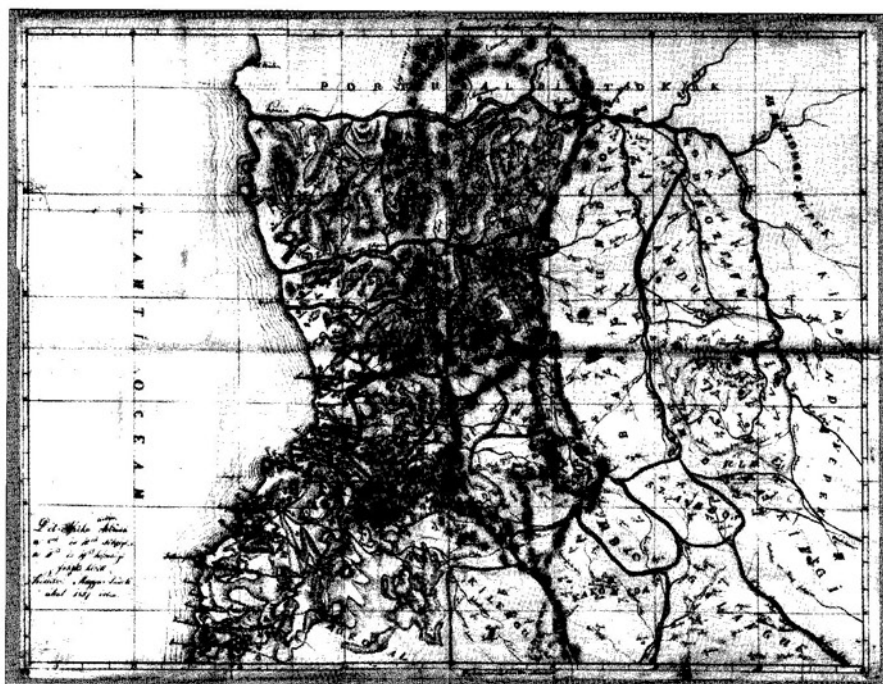
indult újra. A Justus Perthes kiadó levéltári anyaga 2004 decemberében került az Erfurti Egyetemhez tartozó, Gothában működő kutatókönyvtár (*Forschungsbibliothek Gotha*) gyűjteményébe.¹ A több ezer dokumentum katalogizálása és részletes leírása még folyamatban van, emiatt az archívum még kutatási céllal is csak a helyszínen tanulmányozható. A 2011. április eleji kutatóutunkon számos fontos dokumentumot fedeztünk fel, aminek fényében újra kell gondolni Magyar László térképészeti munkásságáról alkotott korábbi képet.

2. Az eddig ismert Magyar László-térképek

Magyar László életének Afrikában töltött (1848–1864) időszaka alatt a kontinens egy jól lehatárolható területét járta be. Ezen útjairól a kor tudományos igényeihez igazodó alapossgal készítette leírásait, hogy azok az európai tudományos körökhöz eljutva valóban hiteles forrásnak bizonyulhassanak. Munkáinak egy részét Hunfalvy János továbbította is Gothába, hogy az ottani közleményekben megjelenjenek. A gothai gyűjteményben található dokumentumok értékeléséhez mindenképpen fel kell sorolni a már ismert forrásokat.

2.1. Az 1857-es térkép és későbbi kiadásai a partközeli területekről

Magyar László a Benguelából Bihébe tett utazását bemutató kéziratot térképét mellékletként csatolta az 1849–1857 között tett utazások leírásához. A térkép címe: „Dél-Afrika térképe, a 8dik és 15dik szélességi, s a 11dik és 19dik hosszági fokok között. Készítve Magyar László által 1857 évben.” (Magyar 1857). A térképet a szöveggel együtt Hunfalvy kézhezvételétől kezdve Budapesten, a Magyar Tudományos Akadémia Levéltárában őrzik. Mintegy 150 éven keresztül ez volt az egyetlen olyan kéziratot térkép, amelyet egyértelműen Magyar László saját kezű munkájaként tartottak számon. (1. ábra).

1. ábra. Magyar 1857-es, Budapesten őrzött kéziratot térképe

A térképnek három sokszorosított másolata ismert:

- A szöveget a térképpel együtt Hunfalvy János adatta ki 1859-ben (Magyar 1859a). A kötet végén található térkép Magyar László kéziratot térképének Rohn Alajos litográfiai átdolgozásával sokszorosított másolata.
- Ezt az útleírást a térképpel együtt még ugyanebben az évben Hunfalvy János németül is megjelentette (Magyar 1859b), a térképet Rohn Alajos német névrajzzal látta el.
- Az eredeti 1857-es kéziratot térkép 1993-ban faksimile változatban is megjelent a Cartographia gondozásában. Ez a kiadás tette lehetővé, hogy Magyar László 1857-es térképe Lisszabontól Londonig számos Afrika-kutató számára ismertté váljon (Magyar 1993).

2.2. Az 1858-as térkép és későbbi kiadásai a belső területekről

A kutatók 150 éven keresztül csak az 1857-es térképet láthatták, de a fennmaradt leírásokból biztosan lehetett tudni, hogy egy 1858-as Magyar-térkép is készült. Ennek eredeti kéziratot változatát azonban másfél évszázadon keresztül senki sem látta, pontos tartalma egészen 2007-ig ismeretlen volt.

Magyar László e térképet egy tanulmányhoz mellékelve levélben küldte el Hunfalvy Jánosnak, aki ezt a szöveget olvasta fel Magyar akadémiai székfoglaló előadásaként (Magyar 1859c). Ezt követően Hunfalvy mind a szöveget, mind a térképet továbbította Petermann számára, aki a PGM-ben a leírást megjelentette (Magyar 1860), illetve a térképet saját átdolgozásában kiadta (Magyar–Petermann 1860). Ezután a kiadás alapjául szolgáló eredeti kéziratot térkép holléte a feledés homályába merült. Csak a Petermann-féle átdolgozott változat volt ismert, nem lehetett tudni, hogy az mennyire tér el az eredeti Magyar-kézirattól.

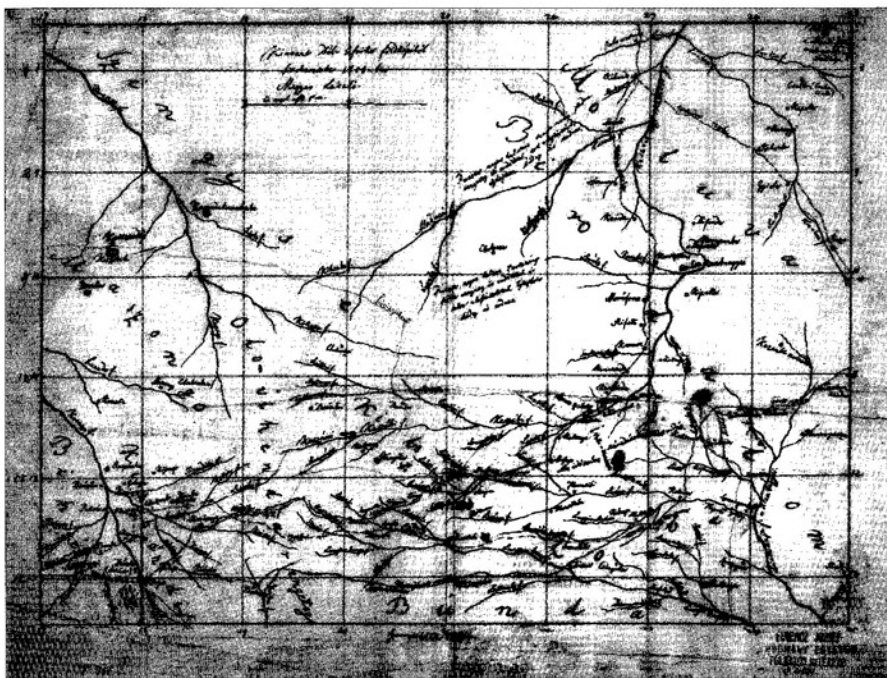
A térkép 1937-ben egy második nyomtatott változatban is megjelent (Magyar–Irmédi-Molnár–Thirring 1937). Ez a második megjelenés azonban már nem a kéziratot térképre támaszkodva, hanem a PGM-ben megjelent nyomtatott alapján készült a Justus Perthes cég engedélyével (Thirring 1937, pp. 107). A térkép a Thirring Gusztáv által szerkesztett és ez idáig talán a legkörültekintőbb kutatások alapján összeállított Magyar László-életrajz mellékleteként található meg. Thirring ugyanebben a kötetben számol be arról, hogy 1890 körül miként próbálta eredménytelenül megkeresni a térkép kéziratot eredetijét (Thirring 1937, pp. 107). A Gothába küldött leve-

¹ A kutatókönyvtár honlapja: <http://www.uni-erfurt.de/bibliothek/fb/>

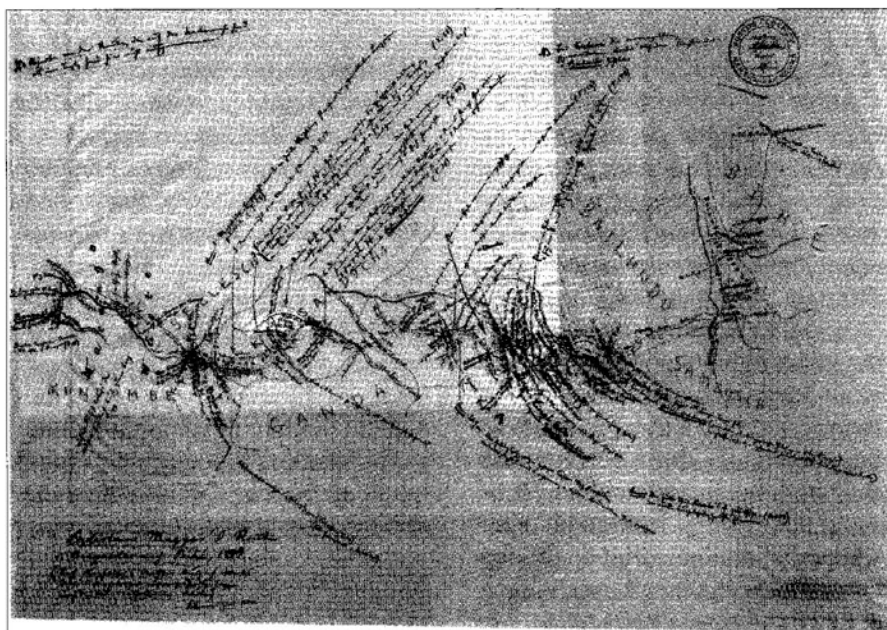
lére nemleges választ kapott, ami pedig végképp megerősítette az utókor számára, hogy ezt a térképet valóban elveszítettnek tartásák.

A 150 évnyi hiány után jelentős átörös volt az 1858-as térkép kutatásában jelen cikk szerzőpárosa által Kolozsváron, a *Cholnoky Térképtár* katalogizálása során megtalált kéziratot térkép (Bartos-Elekes 2007, Nemerkényi 2007), és annak elemzése (Bartos-Elekes–Nemerkényi 2009, Nemerkényi–Bartos-Elekes 2010).²

A kolozsvári kéziratot térkép címe: „Kivonat Dél-Afrika földképéből, szerkesztette 1858-ban Magyar László” (Magyar 1858b). A 2011. áprilisi kutatóutunkig ez volt az „egyetlen”, most pedig azt lehet mondani, hogy ez az „elsőként” előkerült olyan kéziratot térkép, amelyről kijelenthető, hogy a Gothában 1860-ban megjelent térkép alapjául szolgálhatott. Emellett pedig, ennek segítségével lehetett először megállapítani, hogy a Petermann által megjelentetett, nyomtatott térkép nem kizárólag Magyar László kéziratot munkáján alapszik. (2. ábra)

2. ábra. Magyar 1858-as térképének kolozsvári változata

3. ábra. Domann térképe Magyar 1857-es utazásairól

3. Magyar László-térképek Gothában

A gothai kutatókönyvtár Perthes-gyűjteményében végzett kutatásunk során számos új, eddig még akár közvetlen utalások formájában sem ismert dokumentum került előnk. Ezek mellett Gothában is fellelhetőek a már más gyűjteményekből ismert nyomtatott térképek, mint a Magyar László utazásait leíró könyvben megjelent térkép magyar és német változata (Magyar 1859a, 1859b), illetve természetesen maga az 1860-as PGM-kiadás. A következőkben az egyedi térképeket mutatjuk be.

3.1. Az 1857-es térkép Domann-féle vizsgálata 1880-ból

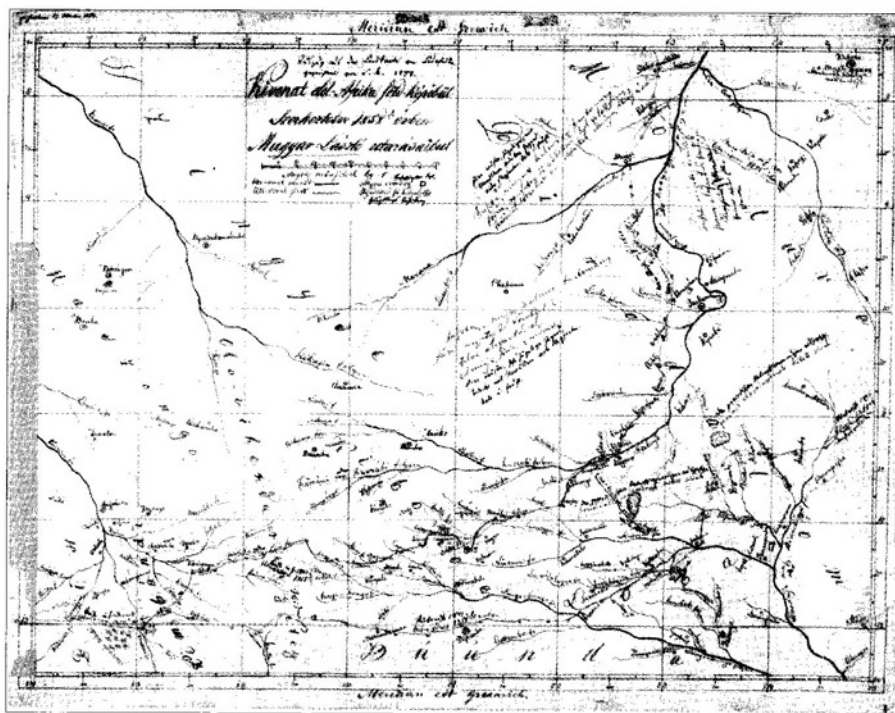
Az 1857-es kéziratot térképpel kapcsolatban egy új dokumentum került elő (Domann 1880). A térkép felirata szerint a szerző Bruno Domann, aki Petermann tanítványa volt. A térkép a Magyar-féle szöveg német kiadásának

(Magyar 1859b) alapos tanulmányozása után készülhetett, és világosan mutatja a Magyar László utazásainak 1857-es „első kötetében” leírt területeket.³ Ennek megfelelően nagy hasonlóságot mutat a Magyar László által a

kötethez mellékelte kéziratot térképpel. Egyúttal tovább feszegeti azt a régóta megválaszolandó kérdést, hogy Magyar László honnan merítette az információkat azokra a területekre vonatkozóan, ahova afrikai tartózkodásának 16 éve során soha nem jutott el. A térképet Domann 1880-ban szerkesztette (mintegy húsz évvel a Magyar-térképek megjelenése után!). Az eddig nem publikált kéziratot térkép méltán érdemli ki, hogy a későbbiekben további elemzésnek vessük alá. (3. ábra).

² A kolozsvári Cholnoky Térképtár honlapja: <http://hagyatek.cholnoky.ro/terkeptar>

³ Magyar László utazásainak részletes leírását három kötetre tervezte, éppen ezért az 1859-ben kiadott művet sok esetben „első kötet”-ként is emlegetik. Ezzel szemben a tervezett második és harmadik kötetet, amit Magyar László többször is említ leveleiben, soha nem küldte el. A feltevések szerint Magyar László halála után a hagyatéki anyagot tartalmazó láda egy tűzvész következtében elpusztult.

4. ábra. Magyar 1858-as térképének gothai változata

3.2. Magyar László 1858-as térképének eredetije

Magyar László térképészeti tevékenységével kapcsolatban nagy jelentőséggel bíró, valódi újdonságnak tartjuk azt a gothai kéziratot térképet, amely nagyon egyező tartalmú a kolozsvári térképpel (Magyar 1858b).

A gothai térkép címe: „Kivonat dél-Afrika föld-képéből. Szerkesztette 1858-ik évben Magyar László utazásaiból” (Magyar 1858a). A térképpel feltételezhetően kapcsolatba került emberek – Magyar László, Hunfalvy János, August Petermann – más hiteles dokumentumokból ismert írásképeik alapján kijelenthető, hogy a szerző egyezik az 1857-es térkép készítőjével, azaz mondhatjuk, hogy ez a gothai példány Magyar László eredeti kéziratot térképe. Ezzel párhuzamosan szintén az írásképe alapján tisztává válik, hogy a kolozsvári térkép Hunfalvy János kéziratot másolata (4. ábra).

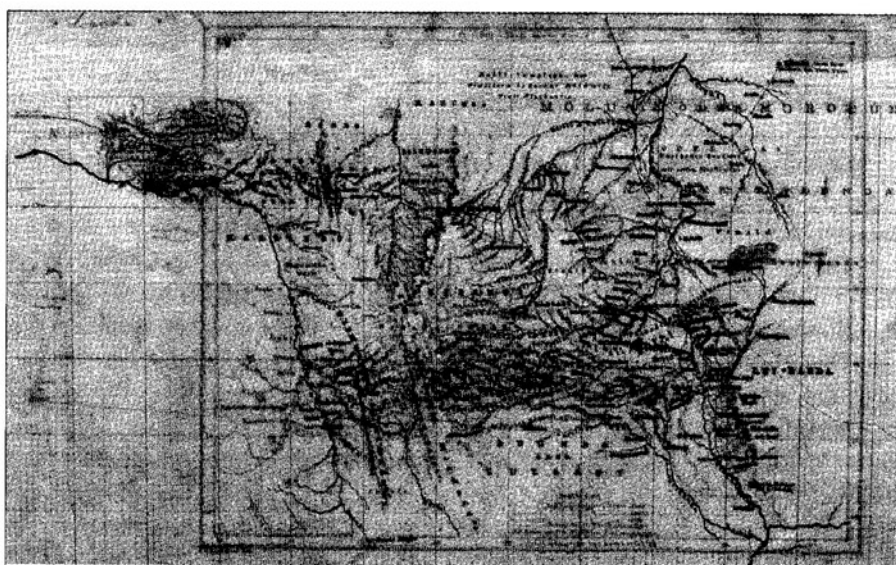
3.3. Az 1858-as térkép alapján készült Hassenstein-féle tisztázati rajz 1860-ból

Magyar László 1858-as eredeti kéziratot térképéhez (Magyar 1858a) kapcsolódik a Bruno Hassenstein által készített tisztázati rajz (Hassenstein 1860). Hassenstein, Petermann tanítványa, a PGM térképésze volt ekkor. A térképen

jól látható a szerkesztési folyamat, ami alapján elkészült a kiadásra alkalmas térképrajz, amely aztán megjelent a PGM-ben (Magyar–Petermann 1860). A gyűjteményben megtalálhatóak a rézmetszés és a litográfia próbanyomatai is (5. ábra).

4. Az 1858-as kéziratot térkép és változatainak feltételezett története

Mivel lényeges újdonságok kerültek elő Gothában az 1858-as térképpel és változataival kapcsolatban, emiatt

5. ábra. A Hassenstein-féle tisztázati rajz

a korábban már megjelent feltételezéseinket újra kellett gondolnunk, ezeket tesszük közzé az alábbiakban.

4.1. Az eredeti Magyar-féle kéziratot térkép (Gotha)

Magyar László a Moluva, vagy Moropuu és Lobál országokról készített beszámolóját és a hozzá szerkesztett 1858-as térképét (Magyar 1858a) Hunfalvy Jánosnak 1858. november 16-án küldött leveléhez csatolta (Thirring 1937. pp. 145–149). Ebben az időben Magyar László már levelezésben állt Hunfalvyval, így biztos lehetett benne, hogy munkája legfőbb hazai pártfogója kezébe kerülve nem merül feledésbe. Magyar László feltevését igazolja, hogy ezt az értekezést olvasta fel Hunfalvy János 1859. október 10-én miután a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta.

Ezt követően egészen a mostani kutatási eredményekig a térkép sorsát illetően csak kevés konkrét bizonyíték állt rendelkezésre. Thirring Gusztáv írja le (Thirring 1937. p. 107), hogy levél útján kereste meg a „gothai térképészeti intézet térképtárában” a PGM akkori vezetőjét, Alexander Supant, hogy a feltételezhetően még mindig Gothában lévő térképet bocsássa rendelkezésére. Erre válaszul azt kapta, hogy a térkép már nincs Gothában.

A mostani kutatásunk során Gothában talált két eredeti Thirring-levelet, és rajta Supan megjegyzése – „Nincs itt!” – igazolja Thirring állítását. Csupán az évszámok tekintetében figyelhető

meg némi zavar. Thirring az 1937-ben megjelent művében a levél írását 1888-ra teszi, ezzel szemben az általunk talált két levél 1892. márciusi keltezésű. (Hunfalvy 1888-ban hunyt el, a Hunfalvy-tanítvány Thirring közvetlen ezt követően kereste a térképet Gothában.) Az ötven év távlatában megírt esemény dátumozásának azonban nincsen nagy jelentősége, sokkal fontosabb Supan nemleges válaszána bizonyítottsága.

A nemleges válasz után érthető, hogy Thirring Gusztáv nem látott más logikus helyet, ahol a kéziratos térképet érdemes lenne keresni, így viszont elemzéseit már nem tudta kiterjeszteni az 1858-as kéziratos térképre. Miután pedig ezt 1937-ben Magyar László életrajzában közzé is tette, érthető, hogy az utókor sem kereste. Ráadásul az 1953-as államosítást követően a gyűjtemény hosszú időre (2003-ig) hozzáférhetlenné vált.

A kéziratos térkép történetének feltárásához további fontos adalékkal szolgálnak a gothai könyvtárban általunk most talált Hunfalvy Jánostól származó August Petermannhoz írt levelek. Ebből kiderül, hogy Hunfalvy Magyar útleírását a térképpel együtt 1859. október 19-én adta fel Budán Gothába (pár nappal a székfoglaló felolvasása után). A leírás és a térkép átdolgozott változata a következő évben már meg is jelent a PGM oldalain (Magyar 1860, Magyar–Petermann 1860). Emellett figyelemre méltó, hogy Bruno Hassenstein, a PGM térképésze, kritikái ellenére is (Hassenstein 1862) felhasználja Magyar térképeit. 1880-ban pedig, Bruno Domann Magyar László útleírásainak „első kötete” alapján megszerkesztette az útvonalat. Mindez arra enged következtetni, hogy Magyar László munkásságát – Hunfalvy János közvetítésével – nyomon követték a gothai kiadónál. Ennek fényében különösen furcsa, hogy a kéziratos térképet alig tíz évvel később már nem találják meg a kiadó levéltárában. Ez még akkor is nehezen elfogadható, ha August Petermann 1878-ban bekövetkezett halála után 1884-től Alexander Supan személyében már új főszerkesztője lett a közleményeknek, aki esetleg kevésbé ismerte elődje tudományos levelezését.

4.2. A Hunfalvy-féle másolat (Kolozsvár)

Hunfalvy János 1858 novembere és 1859 októbere között készíthette Magyar László eredeti térképéről a másolatot, mielőtt még az eredetit kiküldte volna Petermannhoz. Sajnálatos tény, hogy sem Hunfalvy, sem más (Magyar Lászlóval foglalkozó) irodalom sem említi, hogy Hunfalvy másolatot készített a térképről.

A gothai hírek mellett most számunkra be arról az újdonságról is, hogy megtaláltuk azt a láncszemet, hogy hogyan jutott Kolozsvárra a Hunfalvy-féle másolat. Cholnoky Jenő 1945-ös önéletrajzában, egy Cholnoky Viktor-anekdota kapcsán meséli el, hogy a budapesti Kecskeméti(?) utcai Kun-féle antikvárium tulajdonosa a halála előtt az összes, a boltjában található térképet elküldte Cholnoky Jenőnek Kolozsvárra ajándékba. „Sok jó dolog volt köztük, de legbecsebb egy kéziratu térkép, amelybe ő más, kevésbé értékes térképeket bepakolt. Amikor a csomagot kibontottam, feltűnt a kéziratu térkép, s gondosan megnézve kisélt, hogy Magyar László eredeti térképfelvétele Angola területéről! Természetesen a leggondosabban biztosítva, az intézet gyűjteményében helyeztem el.” (Géczy 1998, p. 216). Az továbbra is kérdéses, hogy Hunfalvy anyagai közül miként jutott a térkép az antikváriumba. Az is nehezen érthető, hogy Cholnoky – bár a térkép fontosságát felismerte (sőt lehet, hogy Magyar „eredeti” rajzának hitte, nem feltételezve Hunfalvy másolását) – nem írt erről, ráadásul kollégáját, a térképet kereső Thirringet sem értesítette. Részletes Afrika-kötetében (Cholnoky 1936) Magyar László kapcsán csak az 1857-es „első kötetet” és térképezéseit, továbbá Thirring kutatásait emlegeti, de az 1858-as térképet nem.

Így került be Cholnoky Jenő révén a térkép a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Földrajzi Intézetének gyűjteményébe, így kapott pecsétet és jelzetszámot. Cholnoky 1905 és 1919 között tanított Kolozsváron, ekkor építette ki a kolozsvári intézet térképtárát. A sorszámok nagyságából azt feltételezhetjük, hogy a fenti esemény az 1910-es években történt. A kolozsvári térképtár 1919-et követően

kikerült a magyar tudományos látókörből, valamikor 1947–48 környékén pedig a teljes ismeretlenségbe süllyedt, Cholnoky „leggondosabb biztosítása” nem tartott soká. A térképgyűjteményt 2001-ben találták meg, katalogizálása során mi figyeltünk fel a térképre 2007-ben. Ez volt az első olyan térkép 150 év után, amely révén a kutatók számára láthatóvá vált Magyar 1858-as térképi munkásságának létezése.

4.3. A Petermann-féle változat 1860-ból (PGM)

A német kiadóban Hassenstein készítette elő litográfiai sokszorosításra a térképet, melynek a tisztázati rajza 1860. márciusi keltezésű. Ehhez a méretarányt megváltoztatta, de az eredeti útvonalakat (néhány tartalmi kiegészítés mellett), a vízhálózatot és a településeket is megtartotta. A tisztázati rajzhoz képest már csak kis különbségek figyelhetők meg a kinyomtatott térképen.

4.4. A Thirring–Irmédi-Molnár-féle változat 1937-ből

E térkép nem a kéziratos eredetik, hanem a Petermann-féle kiadvány alapján készült. Irmédi-Molnár munkája megjelent Thirring Magyar-életrajzában mellékletként.

5. Kitekintés

A Kolozsváron és Gothában talált térképlapok összehasonlító elemzése, illetve a PGM-ben megjelent térképhez való viszonyuk egy újabb tanulmány tárgya lesz, ennek ellenére néhány szembetűnő érdekességet már most érdemes megjegyezni.

A PGM-ben megjelent átdolgozáson számos kiegészítés jelenik meg, ami más felfedezőik munkáira támaszkodik. A további kutatások célja kideríteni, hogy mely utazók leírásai, illetve térképei szolgálhattak alapul a kiegészítéshez.

Fontos azt is megemlíteni, hogy a PGM-ben publikált térképen jelölték Livingstone 1853–1855 között bejárt útvonalát is. Ez a nyomvonal további kiegészítések mellett a kolozsvári változaton is megjelenik. Tehát valaki – az íráskép alapján kijelenthető, hogy nem Hunfalvy – dolgozott a kolozsvári térképlapon a PGM-ben megjelent

térképet a kezében tartva, és vagy ő vagy valaki más átirta (elrontotta) a fokhálózati számokat is.

Tekintettel arra, hogy Magyar László életének számos fejezete még ismeretlen vagy legalább is kiegészítésre szorult és, hogy az elveszettnek hitt dokumentumok ismeretlen helyen lappanghatnak, a forráskutatás koránt sem tekinthető befejezettnek. A most előkerült levelek és térképek alapos összehasonlító elemzése a korábbi megállapítások átgondolására készítetnek, illetve új következtetésekre vezetnek. Ezek alapján feltételezhető, hogy további források kerülhetnek elő lisszaboni, londoni vagy éppen ma még nem sejtett levéltárak mélyéről. Amelyek pedig újabb kérdésekhez vezetnek...

Hivatkozott irodalom

- Bartos-Elekes Zsombor (2007): *A kolozsvári Cholnoky Jenő Térképtár bemutatása*. In: Erdélyi Gyopár 2007/3. pp. 16–17.
- Bartos-Elekes Zsombor–Nemerkényi Zsombor (2009): *The Manuscript Maps of Angola by Magyar László and the Cholnoky Map Collection of Cluj*. 24th International Cartographic Conference, proceedings. Santiago de Chile. <http://icaci.org/documents/ICC_proceedings/ICC2009/html/refer/7.html>
- Cholnoky Jenő (1936): *Föld és élete III. kötet, Afrika*. Franklin Társulat. Budapest.
- Domann Bruno (1880): *Ladislau Magyar's Route v. Benguela nach Bihé, 1849*. Kézírtos térkép. Forschungsbibliothek. Gotha. Jelzetszám: Sammlung Perthes 547\$111826888
- Géczi János (ed.) (1998): *Cholnoky Jenő összeállítás*. Vár ucca tizenhét VI/2. Veszprém.
- Hassenstein Bruno (1860): *Magyar's Karte*. Kézírtos térkép. Forschungsbibliothek. Gotha. Jelzetszám: Sammlung Perthes 547\$111800293
- Hassenstein Bruno (1862): *Geographische Kenntniss von Kongo und Angola im Jahre 1862*. In: Petermanns Geographische Mittheilungen, pp. 441–446.
- Magyar László (1857): *Dél-Afrika térképe, a 8dik és 15dik szélesség, s a 11dik és 19dik hosszági fokok között*. Kézírtos térkép. MTA Levéltár. Budapest.
- Magyar László (1858a): *Kivonat dél-Afrika földképéből*. Kézírtos térkép. Forschungsbibliothek. Gotha. Jelzetszám: Sammlung Perthes 547\$112218555
- Magyar László (1858b): *Kivonat Dél-Afrika földképéből*. Kézírtos térkép. Cholnoky Térképtár. Kolozsvár.
- Magyar László (1859a): *Magyar László délafrikai utazásai 1849–57 években*. A Magyar Tudományos Akadémia megbízásából sajtó alá egyengette és jegyzésekkel ellátta Hunfalvy János, MTA I. tag. Első kötet. Eggenberger, Pest.
- Magyar László (1859b): *Magyar László's Reisen in Süd-Afrika in den Jahren 1849 bis 1857*. Pest, Leipzig.

Magyar László (1859c): *Rövid tudósítás a Moluwa vagy Moropuu és Lobál országról*. In: Akadémiai Értesítő (1859/11), pp. 921–941.

Magyar László (1860): *Ladislau Magyar's Erforschung von Inner-Afrika. Nachrichten über die von ihm in den Jahren 1850, 1851 und 1855 bereisten Länder Moluwa, Morupu und Lobal*. In: Petermanns Geographische Mittheilungen, pp. 227–237.

Magyar László–Petermann August (1860): *Originalkarte von Ladislau Magyar's Reisen in Central Afrika 1850, 1851 und 1855*. In: Petermanns Geographische Mittheilungen. 10. tábla

Magyar László–Irmédi-Molnár László–Thirring Gusztáv (1937): *Magyar László utazásainak átmézeti térképe*. In: Thirring 1937

Magyar László (1993): *Afrikai királyságok a XIX. század közepén*. Faksimile térkép. Cartographia. Budapest.

Nemerkényi Zsombor (2007): *Magyar László megkerült régi-új kézíratos térképe*. In: Geodézia és Kartográfia 2007/8–9. pp. 52–55.

Nemerkényi Zsombor–Bartos-Elekes Zsombor (2010): *The László Magyar's Maps Drawn in South Africa and Ended Up in Central Europe*. In: Proceedings of the Symposium of the ICA Commission on the History of Cartography. Arlington (Texas).

Thirring Gusztáv (ed.) (1937): *Magyar László tudományos működése. Kritikai adalék a magyar földrajzi kutatások történetéhez*. Magyar László kiadatlan írásával. Kilián. Budapest.

Összefoglalás

Magyar László térképei Kolozsvártól Gotháig

Magyar László, 19. századi Afrika-utazónk számos leírást és térképet küldött hazájába, Hunfalvy Jánosnak. Jelen tanulmány a térképeit veszi leltárba. Az 1857-es, angolai partközeli területeket bemutató kézíratos térképe mindegyik is Budapesten, az MTA levéltárában volt található. Az 1858-as, belső-angolai területeket bemutató kézíratos térképének holléte az utóbbi százötven évben ismeretlen volt. Csak a kor rangos földrajzi folyóiratában, a Petermanns Geographische Mittheilungenben 1860-ban megjelent August Petermann-féle átalakított változatát ismertük, az eredetét nem. A szerzőpáros 2007-ben Kolozsváron a Cholnoky Térképtárban fedezte fel az 1858-as térkép egy kézíratos példányát, 2011-ben pedig Gothában, a Perthes-gyűjteményben egy másik példányát. Az írásképek alapján azonosítható, hogy a gothai példány az eredeti, Magyar László által rajzolt példány, a kolozsvári pedig Hunfalvy János másolata 1859-ből.

Summary

Magyar's Maps from Cluj-Napoca to Gotha

Dr. Nemerkényi Zs.–dr. Bartos-Elekes Zs.

László Magyar – one of the most important Hungarian Africa-explorer – sent geographical-ethnographical papers and maps to his homeland, to János Hunfalvy (member of Hungarian Academy). In this study the authors make an inventory about Magyar's maps. His manuscript map from 1857, which represents the western part and the coastline of Angola, is stored in Budapest (in the Library of the Hungarian Academy), it was there all the time. His manuscript map from 1858, which represents the inner parts of Angola, has never seen in the last 150 years. The researchers know this map only by a copy which was published in Petermanns Geographische Mittheilungen in Gotha, in 1860. The authors discovered a sample of the manuscript map in the Cholnoky Map Collection in Cluj-Napoca in 2007, and another one in the Perthes Collection in Gotha in 2011. The authors think that the sample in Gotha is the original manuscript map from 1858, drawn by Magyar, and the sample in Cluj-Napoca is a copy of this, drawn by Hunfalvy in 1859.

Dr. Nemerkényi Zsombor
tudományos munkatárs

MTA CSFK Földrajztudományi Intézet,
Budapest
nemerkenyi.zsombor@csfk.mta.hu

Dr. Bartos-Elekes Zsombor
egyetemi adjunktus

Babes–Bolyai Tudományegyetem,
Magyar Földrajzi Intézet, Kolozsvár
bezsombor@yahoo.com